

องค์ประกอบที่ 1 : ด้านสุขภาพ และอาหาร

สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

ระบบสุขภาพของไทยที่ผ่านมาเน้นความสำคัญที่การจัดระบบบริการด้านสุขภาพแบบตั้งรับเพื่อซ่อมสุขภาพเสียเป็นหลัก มีการขยายและพัฒนาบริการอย่างต่อเนื่อง สามารถเอาชนะโรคภัยและปัญหาสุขภาพเดิมๆ ได้ในระดับหนึ่ง มีส่วนทำให้คนไทยมีอายุคาดเฉลี่ยยืนยาวขึ้น สามารถจัดการกับโรคและปัญหาหลายชนิดได้ผลน่าพอใจระดับหนึ่ง แต่กลับพบว่าเกิดปัญหาเชิงระบบที่สำคัญขึ้นหลายประการ กล่าวคือ

- เรื่องสุขภาพถูกทำให้มีความหมายแคบลง เหลือเพียงเรื่องของการเจ็บป่วยที่ต้องพึ่งพิงหมอ โรงพยาบาล ยาและเทคโนโลยี เป็นวิถีที่มุ่งการซ่อมสุขภาพเสียมากกว่าการมุ่งสร้างสุขภาพดี
- คนไทยป่วยและตายโดยไม่จำเป็น เป็นจำนวนมาก จากอุบัติเหตุ โรคไม่ติดต่อต่างๆ โรคเอดส์ ดิดสารเสพติด โรคมะเร็ง โรคทางจิตประสาท โรคจากการประกอบอาชีพ โรคเรื้อรังต่างๆ ฯลฯ ซึ่งโรคและปัญหาเหล่านี้ ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยระบบสุขภาพ และระบบบริการสุขภาพดั้งรับแบบเดิม
- ตัวระบบบริการสุขภาพเองมีปัญหาเรื่องความไม่เป็นระบบ มีปัญหาเรื่องคุณภาพ ประสิทธิภาพ มาตรฐาน ความเป็นธรรม ความสิ้นเปลือง และมุ่งเน้นเป้าหมาย ไม่ตรงกับสภาพปัญหาสุขภาพของประชาชน
- คนไทยกว่าร้อยละ 20 ไม่มีหลักประกันด้านสุขภาพ ที่มีหลักประกัน ก็มีปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ การเลือกปฏิบัติและอื่นๆ โดยหลักประกันส่วนใหญ่ เน้นเฉพาะการซ่อมสุขภาพเสีย มากกว่าการสร้างสุขภาพดี
- คนไทยต้องจ่ายเงินเพื่อสุขภาพกว่าปีละ 2 แสนล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อซ่อมสุขภาพเสีย จึงได้ผลตอบแทนทางสุขภาพต่ำ เพราะเป็นการแก้ที่ปลายเหตุ และค่าใช้จ่ายนี้เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 10 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราเพิ่มที่สูงมาก

หากปล่อยให้ระบบสุขภาพเคลื่อนตัวไปในรูปแบบเดิม ก็จะเกิดปัญหาดังกล่าว รุนแรงมากขึ้นตลอดเวลา จึงมีความจำเป็นต้องกลับมาคิดทบทวน ทิศทางของระบบสุขภาพที่ควรจะเป็นกันอีกครั้ง และก้าวเดินต่อไปอย่างถูกต้อง เหมาะสม

ดัชนีองค์ประกอบด้านสุขภาพ และอาหาร

ดัชนี	ตัวบ่งชี้	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
1. พฤติกรรม ป้องกันการ เจ็บป่วย	1. ร้อยละของภวาระน้ำหนักแรกเกิดน้อยกว่า 2,500 กรัม	0	5
	2. คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	0	100
	3. อายุขัยเฉลี่ยแรกเกิด	50	95
2. การได้รับการ รักษาเมื่อเจ็บป่วย	4. อัตราผู้ติดเชื้อเอดส์ ต่อประชากรแสนคน	0	65
3. มีอาหารกิน พอเพียง	5. ทุกคนในครัวเรือน ได้กินอาหารที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน	0	100
	6. สถานที่ผลิตอาหารพบเชื้อปนเปื้อน	0	100

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านสุขภาพและอาหาร

ตารางที่ 10 จังหวัดที่มีองค์ประกอบสุขภาพ และอาหาร ดีที่สุดและต่ำที่สุด

ร้อยละของ น้ำหนักเด็กแรก เกิดน้อยกว่า 2,500 กรัม		คนในครัวเรือนมี ความรู้ในการ ใช้ยา ที่ถูกต้อง (%)		อายุขัยเฉลี่ยแรกเกิด 2539 (ปี)		อัตราผู้ติดเชื้อเอดส์ต่อ ประชากรแสนคน		ทุกคนในครัวเรือน ได้กินอาหาร ที่มี คุณภาพ และได้ มาตรฐาน (%)		สถานที่ผลิตอาหาร พบเชื้อปนเปื้อน (%)	
ห้าลำดับที่ดีที่สุด											
นครนายก	0.00	ภูเก็ต	99.39	นนทบุรี	79.80	กำแพงเพชร	3.11	ภูเก็ต	99.57	อำนาจเจริญ	0.00
สมุทรสาคร	0.00	สงขลา	98.70	นราธิวาส	78.70	อุบลราชธานี	5.56	นนทบุรี	98.48	มุกดาหาร	0.00
นนทบุรี	0.00	เพชรบุรี	97.66	นครศรีธรรมราช	78.70	นครพนม	5.73	สงขลา	98.33	หนองบัวลำภู	0.00
ชัยนาท	0.00	นนทบุรี	97.63	ปัตตานี	77.60	มหาสารคาม	7.84	ปราจีนบุรี	97.92	ชลบุรี	0.88
เพชรบุรี	0.00	นครปฐม	97.11	ระนอง	77.10	นครราชสีมา	8.24	นครปฐม	97.69	แพร่	1.06
ห้าลำดับท้ายสุด											
พะเยา	0.37	พิจิตร	85.79	แพร่	65.20	เชียงราย	97.54	ลำพูน	79.37	สมุทรปราการ	76.92
พิษณุโลก	0.41	สุราษฎร์ธานี	84.69	ลำพูน	65.10	พะเยา	102.17	แม่ฮ่องสอน	77.92	พิจิตร	80.70
อุดรดิตถ์	0.44	กำแพงเพชร	84.39	เชียงใหม่	62.90	ระนอง	106.55	น่าน	77.37	อุดรธานี	85.94
ตาก	0.51	เชียงใหม่	81.53	พะเยา	61.70	ตราด	120.80	เชียงใหม่	75.36	กาฬสินธุ์	89.74
กาญจนบุรี	0.61	แม่ฮ่องสอน	68.81	เชียงราย	61.60	สกลนคร	121.91	พะเยา	74.80	ราชบุรี	96.43

จากตารางที่ 10 จังหวัดที่มีองค์ประกอบสุขภาพและอาหาร ดีที่สุดและต่ำที่สุด โดยแสดงผลของตัวบ่งชี้แต่ละตัว แยกเป็น 5 ลำดับที่ดีที่สุด และ 5 ลำดับที่ต่ำที่สุดนั้น สามารถอภิปรายผลในประเด็นที่น่าสนใจได้หลากหลายมุมมอง ดังนี้

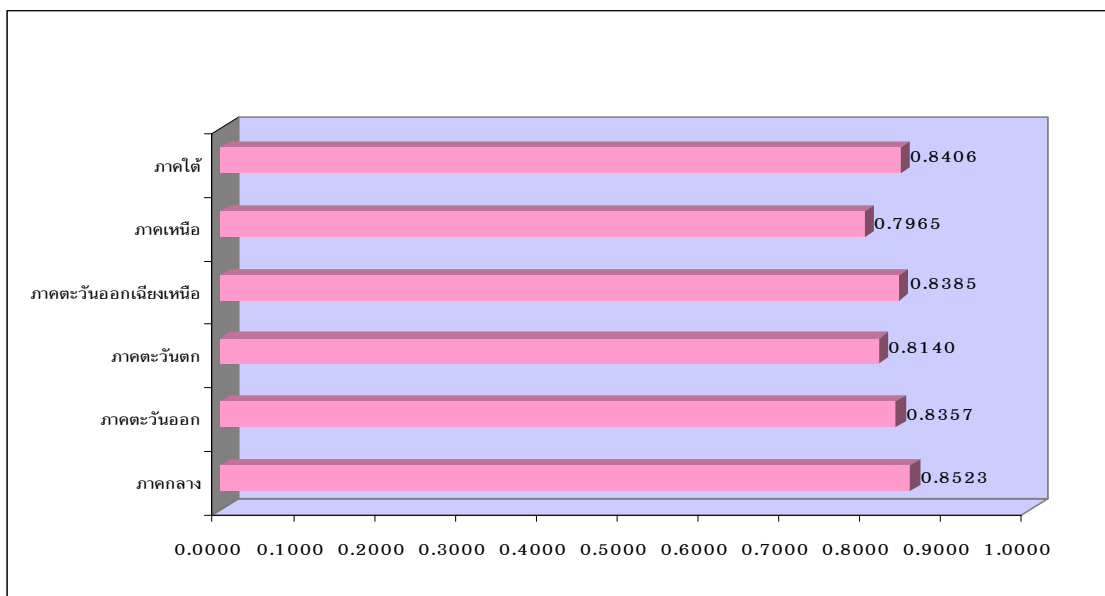
- อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่บ่งบอกถึงสถานะสุขภาพโดยรวมของสังคมนั้นๆ ซึ่งจากตารางจะเห็นได้ว่า อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดสูงสุดอยู่ที่จังหวัดนนทบุรีและกลุ่มจังหวัดในภาคใต้ ส่วนค่าต่ำสุดจะอยู่ที่จังหวัดในภาคเหนือ คือ เชียงราย และกลุ่มจังหวัดในภาคเหนือ
- น้ำหนักเด็กแรกเกิด ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานอนามัยแม่และเด็ก เป็นที่ยอมรับขององค์การอนามัยโลกแล้วก็ตาม แต่ยังคงพบการมีภาวะน้ำหนักเด็กแรกเกิดน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้ในจังหวัดภาคเหนือและกาญจนบุรี มากที่สุด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเข้าถึงงานสาธารณสุขในระดับต่ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่สูง มีภูเขา มีชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวเขา ค่อนข้างมาก และมีพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง
- ปัญหาผู้ติดเชื้อเอดส์ยังคงเป็นปัญหาของประเทศไทย โดยพบได้มากในเขตจังหวัดภาคเหนือ จังหวัดระนอง และจังหวัดตราด ซึ่งเป็นจังหวัดชายแดน มีการอพยพแรงงานต่างด้าวค่อนข้างสูง ที่น่าสนใจ คือ จังหวัดสกลนคร ที่มีอัตราผู้ป่วยติดเชื้อเอดส์สูงที่สุด อาจเนื่องจากช่วงเวลาของการรายงานข้อมูล
- การได้กินอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน พบว่า จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับนานาชาติ มีสถานการณ์ดีที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเนื่องมาจากอิทธิพลของการจัดบริการคุณภาพและมาตรฐานให้กับนักท่องเที่ยวจนเกิดเป็นวิถีชีวิต ในขณะที่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ มีสถานการณ์ไม่ดีมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากวิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ยังคงสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นผลเนื่องมาจากชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ที่มีปะปนอยู่ในสังคม
- การใช้ยาที่ถูกต้อง เป็นเรื่องจำเป็นเพื่อบรรเทาภาวะความทุกข์ทรมานจากการเจ็บป่วยได้ในเบื้องต้น และไม่เกิดปัญหาหรือผลข้างเคียงต่อสุขภาพตามมาได้ โดยจะเห็นว่า จังหวัดที่มีความรู้ในการใช้ยา อยู่ในระดับดีที่สุด คือ จังหวัดภูเก็ต ส่วนกลุ่มจังหวัดที่มีความรู้ในการใช้ยาอยู่ในเกณฑ์ต่ำที่สุดจะอยู่ในภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ โดยจะสังเกตเห็นได้ว่า เรื่องการใช้ยาที่ถูกต้อง และเรื่องการได้กินอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานนั้น จะอยู่ในจังหวัดเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องของการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นสำคัญ

- การคุ้มครองผู้บริโภค เกี่ยวกับสถานที่ผลิตอาหารพบสารปนเปื้อน พบมากสุดใน จังหวัดราชบุรี รองลงมาคือ กาฬสินธุ์ อุตรธานี พิจิตร และสมุทรปราการ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสถานการณ์ปัญหากระจายอยู่ทุกส่วนทั่วประเทศ

กล่าวโดยสรุปสถานการณ์สุขภาพและอาหารดีที่สุด คือ ภาคกลาง ซึ่งถือว่าเป็นบริเวณพื้นที่ซึ่งครอบคลุมพื้นที่บริเวณกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในขณะที่ภาคเหนือมีสถานการณ์สุขภาพและอาหารอยู่อันดับสุดท้าย และเมื่อพิจารณารายจังหวัดที่มีสถานการณ์สุขภาพและอาหารดีที่สุด จะอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ จังหวัดสระบุรี นครราชสีมา อานาจเจริญ ลพบุรี และ นครนายก ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสภาพธรรมชาติและแหล่งอาหารด้านการเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนจังหวัดที่มีสถานการณ์สุขภาพและอาหารต่ำที่สุด คือ จังหวัดราชบุรี ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับดัชนีย่อยจะเห็นว่า ราชบุรีมีสถานที่ผลิตอาหารพบเชื้อปนเปื้อนในร้อยละที่สูงที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อสุขภาพและแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การคุ้มครองผู้บริโภคในสังคมไทย

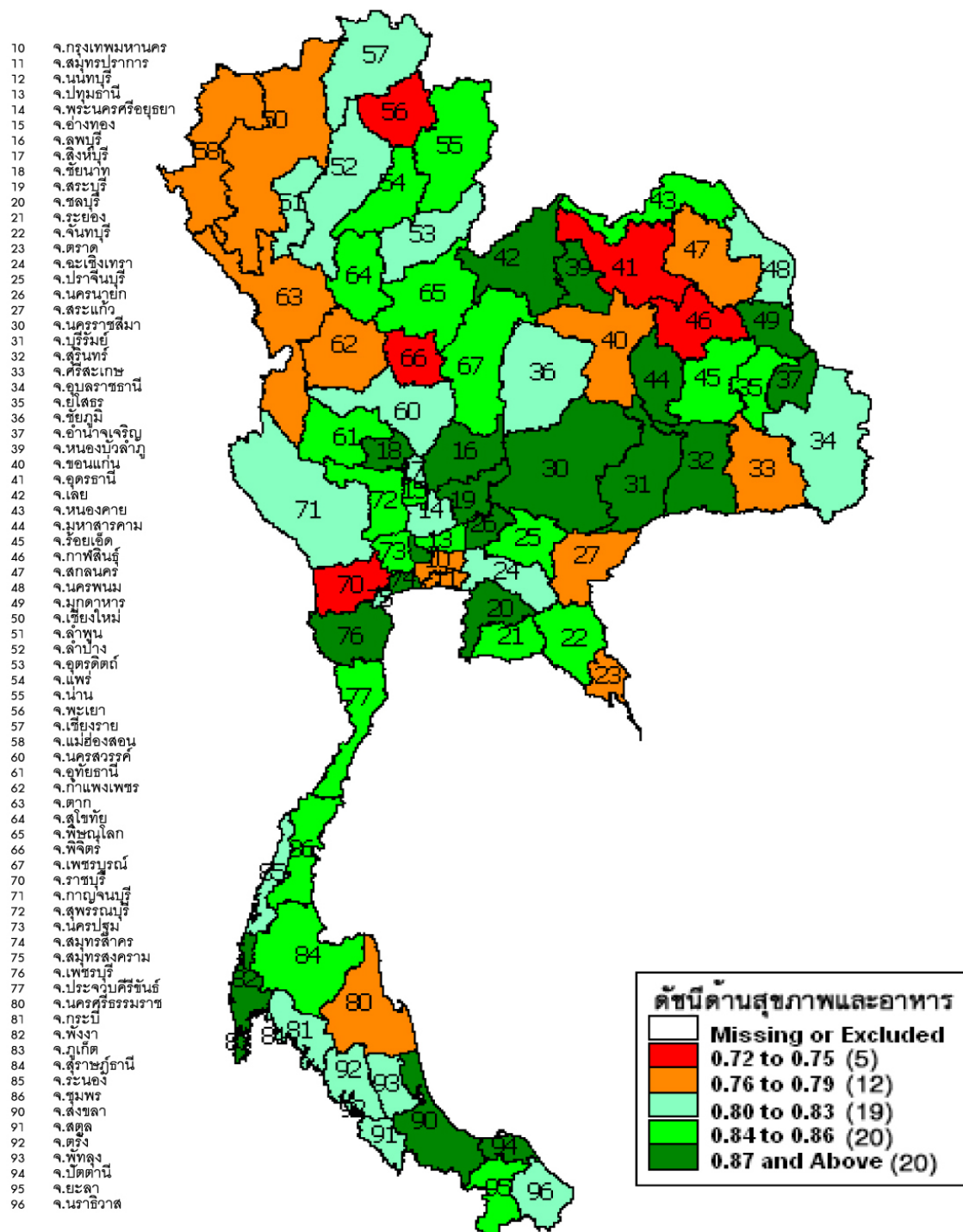
เมื่อวิเคราะห์สถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ ด้านสุขภาพและอาหาร จำแนกตาม
 รายการ ได้แสดงไว้ตามแผนภูมิที่ 19

แผนภูมิที่ 19 ค่าเฉลี่ยดัชนีด้านองค์ประกอบสุขภาพและอาหาร

จากแผนภูมิด้านสุขภาพและอาหาร ค่าเฉลี่ยดัชนีสูงสุด คือ ภาคกลาง และต่ำสุด คือ
 ภาคเหนือ สำหรับในรายจังหวัดได้แสดงไว้ในแผนที่ 1 ดังภาพ

แผนที่ 1 - ดัชนีด้านองค์ประกอบสุขภาพ และอาหาร

หมายเหตุ เลขลำดับหน้าจังหวัด เป็นเลขเรียงตามรหัสพื้นที่